

УДК 347.998.85

Михайло Смокович,

кандидат юридичних наук,

суддя Вищого адміністративного суду України,

секретар Пленуму Вищого адміністративного суду України

СТОРОНИ ВИБОРЧОГО СПОРУ ЩОДО ВИБОРІВ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню проблем визначення сторін у виборчому спорі. На основі проведеного аналізу наукових поглядів, національного законодавства систематизовано підходи щодо визначення осіб, які можуть бути позивачами та відповідачами у такій справі.

Ключові слова: вибори народних депутатів, право на оскарження, сторони виборчого спору, суб'єкт виборчого процесу.

Через механізм виборів народ України реалізовує своє конституційне право щодо здійснення державної влади. Вибори є основним інструментом контролю українського народу за діяльністю політичних та громадських інституцій, обраних громадян щодо реалізації запропонованих ними програм в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

Отже, вибори та участь у них є природним правом громадян. Найважливішим для забезпечення реалізації виборчого права громадян на виборах є судовий захист цього права адміністративними судами.

Із ч. 3 ст. 8 Конституції України випливає, що звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [1]. Зазначеними конституційними принципами та запровадженням в адміністративному судочинстві принципу верховенства права суб'єктів виборчого права наділено повноваженнями на звернення до суду під час виборчих процесів щодо захисту цих прав та розв'язання виборчих конфліктів.

Не є виключенням таке розширення повноважень і під час виборів народних депутатів. Установлення нових правил поведінки для учасників виборчих перегонів, наділення їх відповідними правами та обов'язками тощо потребує повного та ефективного судового захисту таких

прав та відповідного судового контролю за виборчим процесом.

Однак склалася неоднакова судова практика щодо забезпечення судового захисту осіб, які є носіями виборчих прав, оскільки в окремих випадках суди відмовляють у відкритті провадження чи залишають позовні заяви без розгляду у зв'язку з тим, що позивач не має права на звернення до суду у виборчому спорі.

Таке становище не відповідає ч. 2 ст. 124 Конституції України, якою встановлено, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Суди не мають права з часу введення Конституції в дію відмовляти фізичним чи юридичним особам у прийнятті до судового розгляду заяв і звернень [2].

Тому метою цього дослідження є комплексний аналіз проблеми правильного визначення адміністративними судами сторін у виборчому спорі та встановлення цих сторін. Цією проблематикою займалися провідні науковці та практики М. В. Жушман, В. П. Іщенко, Ю. А. Попова та інші. Науковець у галузі конституційного права В. П. Іщенко так визначає поняття виборчого спору: «Виборчий спір — це розбіжності, пов'язані з порушенням виборчих прав громадян при проведенні виборів до державних та місцевих органів влади, а також при проведенні референдумів, які вирішуються в адміністративному або судовому порядку» [3]. У той самий час Ю. А. Попова

визначає виборчий спір як «правові конфлікти, які виникають між суб'єктами виборчих правовідносин у зв'язку з порушенням виборчих прав заявника і які підлягають розгляду в адміністративному або судовому порядку» [4]. У зв'язку з прийняттям Верховною Радою України 17.11.2011 р. Закону України № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» (далі — Закон про вибори народних депутатів) [5] питання визначення цього поняття потребує аналізу з урахуванням конституційної гарантії на судовий захист.

Отже, сторонами у виборчому спорі, який підлягає розв'язанню адміністративними судами, є позивач і відповідач.

Визначення позивача у виборчому спорі виборів народних депутатів має окремі особливості та викликає відповідні труднощі у зв'язку з недосконалістю виборчого законодавства.

За синтезом зазначеного дослідження осіб, які мають право на звернення до суду у виборчому спорі, необхідно поділити на декілька груп, за ознакою їх повноважень на таке право.

До першої групи осіб, які мають пред'явити позов у виборчому спорі виборів народних депутатів, належать суб'єкти цього виборчого процесу. Зокрема, з ч. 1 ст. 172 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України) випливає, що право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій, членів цих комісій мають суб'єкти відповідного виборчого процесу (крім виборчої комісії) [6].

Зі змісту цієї норми вбачається, що позивачами у згаданій категорії виборчих справ можуть бути суб'єкти відповідного виборчого процесу. Ця норма є бланкетною, оскільки не містить переліку суб'єктів виборчого процесу, такий перелік міститься в Законі про вибори народних депутатів. Статтею 12 цього Закону встановлено, що суб'єктами виборчого процесу є: виборець; Центральна виборча комісія, а також інша виборча комісія, утворена відповідно до цього Закону; партія, що висунула кандидата у депутати; кандидат у депутати, зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом; офіційний спостерігач від партії, яка висунула кандидатів у депутати у загальнодержавному окрузі, від кандидата у депутати в одномандатному окрузі, від гро-

мадської організації, який зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом [7]. Отже, вказані особи мають право на звернення до суду щодо розгляду та розв'язання виборчого спору.

Разом із цим під час визначення позивача в такій категорії справ необхідно враховувати рекомендаційні роз'яснення постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 02.04.2007 р. № 2 «Про практику застосування адміністративними судами положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду спорів щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму» (далі — постанова Пленуму), дані в абз. 5 п. 3: «... судам слід враховувати, що в зазначеному порядку звернутися до суду мають право особи, які мають намір реалізувати своє право на участь у виборчому процесі чи процесі референдуму або набути статусу суб'єкта виборчого процесу чи процесу референдуму, у разі відмови в цьому виборчими комісіями чи комісіями з референдуму або органами державної влади чи органами місцевого самоврядування. Якщо така відмова не оскаржена або визнана законною, то ці особи не мають права оскаржувати подальші рішення, дії та бездіяльність виборчих комісій чи комісій з референдуму або органів державної влади чи органів місцевого самоврядування у виборчому процесі чи процесі референдуму як суб'єкти відповідного процесу та не мають права в подальшому на подання позову в зазначеному порядку» [8].

З аналізу викладеного випливає, що у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності виборчих комісій у виборчому процесі виборів народних депутатів позивачами є: виборець; партія, що висунула кандидата у депутати; кандидат у депутати, зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом; офіційний спостерігач від партії, яка висунула кандидатів у депутати у загальнодержавному окрузі, від кандидата у депутати в одномандатному окрузі, від громадської організації, який зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом; особи, які бажають набути такий статус. Необхідно зазначити, що в цій категорії справ не можуть бути позивачем виборчої комісії.

Водночас виборча комісія може бути

позивачем в іншій категорії виборчих спорів.

Так, ч. 1 ст. 174 КАС України встановлено, що право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації, що порушують законодавство про вибори та референдум, мають виборча комісія, кандидат, партія (блок), місцева організація партії, які є суб'єктами відповідного виборчого процесу, комісія з референдуму, ініціативна група референдуму, інші суб'єкти ініціювання референдуму [9].

Отже, у зазначеній категорії справ законодавець надав право бути позивачем і виборчим комісіям, які є суб'єктами відповідного виборчого процесу.

На наш погляд, суб'єкти виборчого процесу за приписами ч. 1 ст. 172 КАС України та інші особи, перераховані в ч. 1 ст. 174, у ч. 1 ст. 175 КАС України, мають право на звернення до суду в порядку, визначеному для розгляду виборчих спорів, незалежно від того, чи порушені їхні права та інтереси суб'єктом оскарження.

Зрозуміло, що у таких справах судам не слід перевіряти, чи порушено право та інтерес таких позивачів. Тобто це говорить про своєрідну особливість виборчого спору щодо визначення позивача в такій справі. Вважаємо, цим руйнується фундаментальна ознака позивача — порушення його права чи інтересу, але так передбачив законодавець. Хоча в кінцевому результаті у всіх суб'єктів виборчого процесу одна мета — проведення виборів без порушень виборчого законодавства. Отже, можна зробити припущення, що заінтересованість позивача у виборчій справі полягає в дотриманні законності під час виборчого процесу, але під час звернення до суду він не повинен вказувати, у чому полягає його інтерес, а також у чому полягає порушення його прав у виборчій справі. За таких обставин доводимо висновку, що суб'єкт виборчого процесу має право оскаржити в судовому порядку рішення, дії чи бездіяльність вищеперахованих суб'єктів оскарження незалежно від того, чи цими рішенням, дією чи бездіяльністю порушуються його права. Тому суд не може відмовити у відкритті провадження в такій справі з

підстав неналежного позивача, якщо з позовом звернувся один з названих суб'єктів виборчого процесу. Вважаємо за необхідне зазначити, що законодавець, надавши можливість суб'єктам виборчого процесу звертатись до суду незалежно від того, чи порушенням виборчого законодавства порушено їхні права та інтереси, встановив, на наш погляд, фундаментальне право цим суб'єктам — контролювати дотримання виборчого законодавства всіма суб'єктами у виборчому процесі, і цей контроль вони зможуть реалізувати через звернення до суду та в судовому порядку виявляти порушення виборчого законодавства з метою забезпечення законності всіма суб'єктами виборчого процесу. Це чи не одне з найвищих досягнень у розвитку демократії в Україні та дотримання конституційної гарантії на судовий захист з метою забезпечення законності під час виборчого процесу. Таке право на безперешкодне звернення до суду зазначеними положеннями КАС України поставлено на один рівень із найвищими цінностями та правами людини. Однак це стосується лише згаданих вище позивачів та за правилами адміністративного судочинства має місце лише у виборчих справах чи справах щодо референдуму [10].

Необхідно виділити виборця як суб'єкта виборчого процесу щодо права на звернення до суду. Громадянин України, який має право голосу, є виборцем. Виборець — це особливий суб'єкт виборчого процесу, оскільки вибори народних депутатів як сам захід проводяться не для тих, кого оберуть народними депутатами, а для виборця, який через вибори реалізовує своє волевиявлення щодо участі в управлінні державою. Тому виборець повинен мати необмежене право щодо звернення до суду з метою контролю за виборами народних депутатів щодо розв'язання конфліктів у виборчому процесі. Однак законодавець це право обмежив.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 172 КАС України виборець (громадянин, який має право голосу у відповідних виборах або референдумі) може оскаржити рішення, дію чи бездіяльність виборчої комісії, комісії з референдуму, членів цих комісій, якщо таке рішення, дія чи бездіяльність порушує виборчі права або інтереси *щодо участі у виборчому*

процесі чи процесі референдуму його особисто.

Крім того, ч. 2 ст. 174 КАС України встановлено, що виборець (громадянин, який має право голосу у відповідних виборах або референдумі) може оскаржити рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, якщо такі рішення, дії чи бездіяльність порушують виборчі права або інтереси *щодо участі у виборчому процесі чи процесі референдуму його особисто.*

Також із приписів ч. 2 ст. 175 КАС України випливає, що виборець (громадянин, який має право голосу у відповідних виборах або референдумі) може оскаржити дії чи бездіяльність суб'єктів, визначених ч. 1 цієї статті, якщо ці дії чи бездіяльність порушують виборчі права або інтереси *щодо участі у виборчому процесі чи процесі референдуму його особисто* [11].

Аналіз зазначених норм права свідчить, що ці норми обмежують право виборців на звернення до суду, оскільки вони можуть звернутися до суду лише в разі порушення виборчих прав або інтересів щодо їхньої участі у виборчому процесі особисто.

Частиною 7 ст. 2 Закону про вибори народних депутатів встановлено, що громадяни України, які мають право голосу, можуть брати участь у роботі виборчих комісій як їх члени, а також у проведенні передвиборної агітації, здійсненні спостереження за проведенням виборів депутатів та інших заходах у порядку, визначеному цим та іншими законами України [12].

Отже, необхідно враховувати, що участь виборця у виборчому процесі не обмежується лише голосуванням, оскільки виборець має й інші права та інтереси у виборах народних депутатів України. Тому під час визначення права виборця на звернення до суду в разі порушення його виборчих прав та інтересів особисто слід враховувати всі права та інтереси виборця щодо участі у виборчому процесі, а не тільки щодо реалізації його права голосу.

До другої групи осіб, які мають право звернутися до суду у виборчому спорі, належать особи, яким таке право надано Законом про вибори народних депутатів.

Зі ст. 12 Закону про вибори народних

депутатів випливає, що суб'єктами виборчого процесу є офіційний спостерігач від партії, яка висунула кандидатів у депутати в загальнодержавному виборчому окрузі, від кандидата у депутати в одномандатному окрузі, від громадської організації, який зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом.

Зі змісту частин 2 та 3 ст. 78 Закону про вибори народних депутатів випливає, що громадська організація, до статутної діяльності якої належить питання виборчого процесу та спостереження за ним, зареєстрована у встановленому законом порядку, може мати офіційних спостерігачів під час виборів народних депутатів. **Громадська організація також має право оскаржити до суду рішення про відмову в наданні їй дозволу мати офіційних спостерігачів.**

Водночас приписами статей 172, 174, 175 КАС України, якими встановлено особливості розгляду виборчих спорів, не передбачено, що громадська організація має право на звернення до суду за встановленими особливостями, оскільки вона не є суб'єктом виборчого процесу, а відповідно до ч. 1 ст. 172 та інших положень КАС України, які регламентують процедуру розгляду такої категорії справ, із таким позовом до суду можуть звернутися суб'єкти виборчого процесу.

Тобто наявною є ситуація, що громадська організація має право на звернення до суду, але оскільки вона не є суб'єктом виборчого процесу, то чи повинна справа розглядатися за особливостями, встановленими статтями 172—179 КАС України для розгляду виборчих спорів. У цьому разі необхідно застосовувати правило тлумачення за допомогою висновку від попереднього правового явища до наступного або навпаки, зокрема особа має право на звернення до суду у спорі, що впливає з виборчих правовідносин (попереднє правове явище), тому й особа має право на розгляд її справи з урахуванням особливостей, які встановлені для розгляду справ щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом (наступне правове явище). Ці два правових явища та висновки щодо зазначених правових приписів нерозривно пов'язані і є такими, що впливають одне з одного та взаємодоповнюють одне одного.

Аналіз та синтез викладеного приводить до висновку, що особи, яким право на звернення до суду у виборчому спорі

надано Законом про вибори народних депутатів, мають право на розгляд їхньої справи адміністративним судом за особливостями, передбаченими статтями 172—179 КАС України.

До третьої групи осіб, які мають право звернутися до суду у виборчому спорі, належать особи, яким таке право КАС України та Законом про вибори народних депутатів не надано, але й не заборонено.

Зокрема, складною є правова ситуація щодо реалізації права на судовий захист **офіційних спостерігачів від іноземних держав, міжнародних організацій.** Так, частинами 1 та 2 ст. 79 Закону про вибори народних депутатів передбачено, що офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій реєструються Центральною виборчою комісією. Рішення про реєстрацію або про відмову в реєстрації офіційних спостерігачів від іноземних держав, міжнародних організацій приймається Центральною виборчою комісією не пізніше як за п'ять днів до дня голосування. Частиною 6 цієї статті визначено права офіційних спостерігачів від іноземної держави, міжнародної організації, до яких належить право бути присутнім на зустрічах кандидатів у депутати, уповноважених осіб партій з виборцями, на передвиборних зборах, мітингах, засіданнях виборчих комісій; знайомитися з матеріалами передвиборної агітації; перебувати на виборчих дільницях під час голосування, спостерігати за діями членів комісії, у тому числі під час видачі виборчих бюлетенів виборцям і підрахунку голосів, не заважаючи членам комісії фізично, та інші права.

Аналіз законодавчої процедури набуття статусу офіційного спостерігача від іноземних держав, міжнародних організацій та прав, які має такий спостерігач під час виборів народних депутатів, вказує на те, що вказані особи до набуття такого статусу та у разі його набуття можуть потребувати судового захисту в реалізації своїх прав. Право на судовий захист в Україні є конституційною гарантією, тому зрозуміло, що й такі офіційні спостерігачі мають право на звернення до суду незалежно від того, що Законом про вибори народних депутатів їм таке право не надано.

Однак найбільш проблематичним є те, чи можуть ці особи звернутися до суду за

особливостями, передбаченими КАС України щодо розгляду виборчих спорів. Знову ж таки потрібно застосувати метод тлумачення від попереднього правового явища до наступного і навпаки. Попереднім правовим явищем є те, що особи мають право бути офіційними спостерігачами і, будучи такими, мають відповідні права у виборчому процесі з гарантованим правом на судовий захист цих прав. Із цього правового явища випливає правове явище про те, що в разі, якщо вказані особи мають відповідні права у виборчому процесі з гарантованим правом на судовий захист, то вони також мають право на звернення до суду щодо захисту цих прав за особливостями, передбаченими КАС України для розгляду виборчих спорів. Звідси випливає правовий припис, що офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій мають право бути позивачами у виборчих спорах, але лише щодо захисту реалізації прав, якими вони наділені Законом про вибори народних депутатів.

На підтвердження цього висновку вважаємо за необхідне навести ще один правовий припис, який отримано від тлумачення ч. 1 ст. 108 Закону про вибори народних депутатів, з якої вбачається, що кандидат у депутати, зареєстрований у встановленому Законом порядку, партія—суб'єкт виборчого процесу в особі її керівника, представника партії у Центральній виборчій комісії, уповноваженої особи партії чи іншої особи, уповноваженої рішенням центрального керівного органу партії, довірена особа кандидата у депутати, офіційний спостерігач, виборча комісія, утворена відповідно до цього Закону, виборець, чиї особисті виборчі права або охоронювані законом інтереси щодо участі у виборчому процесі, у тому числі на участь у роботі виборчої комісії чи на здійснення спостереження, порушено рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта оскарження, може звернутися до виборчої комісії зі скаргою, що стосується виборчого процесу, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею та статтями 109—113 цього Закону [13].

Аналіз цієї норми приводить до висновку, що перераховані особи у зазначеній нормі в разі порушення їхніх виборчих прав мають право звернутися до виборчої комісії зі скаргою, що стосується виборчого процесу. Тобто вони мо-

жуть звернутися до виборчої комісії зі скаргою для розв'язання виборчого конфлікту. Процедура розв'язання цього конфлікту врегульована статтями 109—113 зазначеного Закону. Однак, урахуваючи конституційну гарантію на судовий захист про безпосереднє звернення до суду, за допомогою інструментарію тлумачення а fortiori отримуємо правовий припис, що непрямо впливає з акта законодавства. Зокрема, якщо у таких випадках перераховані у ч. 1 ст. 108 Закону про вибори народних депутатів особи мають право на подання скарги до виборчої комісії для розв'язання виборчого спору, то ці особи тим більше мають право звернутися з таким предметом спору до суду для розв'язання цього конфлікту. З отриманого правового припису випливає ще один припис, отриманий за допомогою методу тлумачення від попереднього правового явища до наступного та навпаки, а саме: якщо ці особи для захисту прав, передбачених виборчим законодавством, мають право звернутися до суду, то й мають право на розгляд такої справи за особливостями, передбаченими КАС України для розгляду виборчих спорів.

Серед перерахованих у ч. 1 ст. 108 Закону про вибори народних депутатів осіб є офіційні спостерігачі, до яких належать, у тому числі, й офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій. Отже, висновками доведено те, що офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій мають право бути позивачами у виборчих спорах щодо виборів народних депутатів, які підлягають розгляду за вищевказаними особливостями, щодо реалізації своїх виборчих прав.

Відповідно до п. 2 ч. 16 ст. 94 Закону про вибори народних депутатів окружна виборча комісія може прийняти рішення про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним лише у разі: виявлення фактів, підтверджених судовим рішенням, навмисного створення перешкод у здійсненні повноважень членами виборчих комісій у день, що передує дню голосування, у день голосування чи при підрахунку голосів, навмисного неправомірного усунення з приміщення для голосування чи приміщення, де відбувається підрахунок голосів, осіб, зазначених у ч. 3 ст. 34 цього Закону, а так само неправомірного недопущення зазна-

чених осіб до приміщення для голосування чи приміщення, де проводиться підрахунок голосів [14].

Частиною 3 ст. 34 Закону про вибори народних депутатів встановлено, що на засіданнях окружної чи дільничної виборчої комісії, у тому числі при підрахунку голосів та встановленні підсумків голосування, на виборчій дільниці в день голосування у приміщенні, де проводиться голосування, мають право бути присутніми без дозволу чи запрошення відповідної комісії лише такі особи:

- 1) члени виборчих комісій вищого рівня;
- 2) кандидати у депутати, їхні довірені особи, уповноважені особи партій (не більше однієї особи від однієї партії, одного кандидата);
- 3) офіційні спостерігачі від партії, яка висунула кандидата у депутати в загальнодержавному окрузі, від кандидата у депутати в одномандатному окрузі або від громадської організації (не більше однієї особи від однієї партії, одного кандидата, однієї громадської організації);
- 4) офіційні спостерігачі від іноземних держав і міжнародних організацій;
- 5) представники засобів масової інформації (не більше двох від одного засобу масової інформації) [15].

Знову ж такі необхідне рішення суду щодо виявлення фактів, підтверджених судовим рішенням, навмисного створення перешкод у здійсненні повноважень членами виборчих комісій в день, що передує дню голосування, у день голосування чи при підрахунку голосів, навмисного неправомірного усунення з приміщення для голосування чи приміщення офіційних спостерігачів від іноземних держав і міжнародних організацій. Хоча й законодавець не вказав, що в цьому разі вказані спостерігачі мають право на звернення до суду, але це випливає із зазначеної норми шляхом застосування принципу тлумачення від попереднього правового явища до наступного і навпаки.

Відповідачами у виборчому спорі можуть бути всі особи, які перешкоджають реалізації виборчих прав суб'єктами виборчого процесу або іншими носіями таких прав.

Згідно з ч. 9 ст. 108 Закону про вибори народних депутатів рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій, членів

цих комісій, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації, кандидатів, їхніх довірених осіб, партій, їхніх посадових та уповноважених осіб, офіційних спостерігачів, що порушують законодавство про вибори, можуть бути оскаржені до суду в порядку, визначеному КАС України [16].

Однак, вважаємо, цей перелік відповідачів у згаданій нормі не може бути вичерпним, оскільки, як зазначалося, відповідачами у виборчому спорі можуть бути всі особи, які перешкоджають реалізації виборчих прав суб'єктами виборчого процесу або іншими носіями таких прав.

Так, ч. 1 ст. 74 Закону про вибори народних депутатів встановлено, що участь у передвиборній агітації забороняється іноземцям та особам без громадянства [17]. Звідси висновок: якщо вони проводять агітацію у формі мітингу, демонстрації, пікету, які можуть бути обмежені лише судом (ст. 39 Конституції України), то й іноземці чи особи без громадянства будуть відповідачами у такому спорі.

Частиною 7 ст. 2 Закону про вибори народних депутатів надано право громадянам України брати участь у проведенні передвиборної агітації [18]. У разі порушення громадянином України приписів щодо проведення передвиборної агітації він також може бути відповідачем у виборчому спорі.

Отже, за результатами дослідження встановлено, що позивачами у виборчому спорі можуть бути спеціальні суб'єкти, яким законодавством надано право на звернення до суду в таких спорах, а також всі особи, які вважають, що відповідачем порушені їхні виборчі права.

Таких позивачів поділено на три групи.

До першої групи належать суб'єкти виборчого процесу або особи, які бажають набути цей статус.

Із них виділено дві підгрупи:

— суб'єкти виборчого процесу, які мають право на звернення до суду незалежно від того, чи порушено їхні права та інтереси;

— суб'єкти виборчого процесу, які мають право на звернення до суду лише у разі порушення їхніх прав та інтересів.

До другої групи належать позивачі, яким таке право надано Законом про вибори народних депутатів.

До третьої групи належать особи, яким таке право прямо Кодексом адміністративного судочинства України та Законом про вибори народних депутатів не надано, але й не заборонено. Такі особи мають відповідні права, передбачені виборчим законодавством, для захисту яких вони мають право звернутися до суду, виходячи із загальних конституційних принципів, у тому числі й за особливостями, встановленими КАС України для розгляду виборчих спорів.

Також за результатами дослідження визначено, що відповідачами у таких справах можуть бути всі особи, які порушують виборче законодавство чи права вищеперерахованих суб'єктів виборчого процесу та інших носіїв виборчих прав.

Такими висновками значно розширено суб'єктний склад виборчих спорів виборів народних депутатів, що вказує на забезпечення учасників виборчого процесу належним правом на судовий захист. Також підкреслено особливу роль адміністративних судів у виборчому процесі виборів народних депутатів щодо здійснення судового контролю за цими виборами.

ПРИМІТКИ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30.

2. Конституція України у судових рішеннях / М. П. Орзіх, А. А. Єзеров, Д. С. Терлецький. — К. : Юрінком Інтер, 2011. — С. 318.

3. Избирательное право и избирательный процесс в Российской Федерации : учеб. для вузов / С. А. Авакьян, Л. Г. Алехичева, В. В. Альхименко [и др.] ; отв. ред. А. В. Иванченко. — М. : НОРМА, 1999. — С. 856.

4. Попова Ю. А. Судопроизводство по делам, возникающим из публично-правовых отношений (теоретические проблемы) / Ю. А. Попова. — Краснодар : КГАУ, 2001. — С. 247.

5. Закон України від 17.11.2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» // Офіційний вісник України. — 2011. — № 97 (23.12.2011). — Ст. 3526.
6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35—36, 37. — С. 1358.
7. Закон України від 17.11.2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» // Офіційний вісник України. — 2011. — № 97 (23.12.2011). — Ст. 3526.
8. Про практику застосування адміністративними судами положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду виборчих спорів щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 02.04.2007 р. № 2 // Вісник Вищого адміністративного суду України. — 2007. — № 2. — Ст. 85.
9. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35—36, 37. — С. 1358.
10. Смокович М. І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій : монографія / М. І. Смокович. — К. : Юрінком Інтер, 2012. — С. 109.
11. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35—36, 37. — С. 1358.
12. Закон України від 17.11.2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» // Офіційний вісник України. — 2011. — № 97 (23.12.2011). — Ст. 3526.
13. Там само.
14. Там само.
15. Там само.
16. Там само.
17. Там само.
18. Там само.

Смокович Михаил. Стороны избирательного спора относительно выборов народных депутатов: проблемы определения.

Статья посвящена исследованию проблем определения сторон в избирательном споре. На основе проведенного анализа научных взглядов, национального законодательства систематизированы подходы по определению лиц, которые могут быть истцами и ответчиками в данном деле.

Ключевые слова: выборы народных депутатов, право на обжалование, стороны избирательного спора, субъект избирательного процесса.

Smokovych Mykhailo. Parties in the electoral dispute of people's deputies: issues of determining.

The article surveys issues of determining parties in an electoral dispute. On the basis of conducted analysis of researchers' opinions and national legislation the ways of determining persons, who can be plaintiffs and defendants in a such case, are systemized.

Key words: elections of people's deputies, right of appeal, parties in the electoral dispute, subject of election process.